

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“НОРМУВАННЯ ПРАЦІ”
(для бакалаврів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Підготовлено професором кафедри управління персоналом
А. В. Калиною

Затверджено на засіданні кафедри управління персоналом (протокол № 7 від
02.07.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Калина А. В. Навчальна програма дисципліни “Нормування праці” (для бакалаврів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – 22 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Нормування праці”, вказівки до виконання контрольної роботи, завдання для контрольних робіт, питання для самоконтролю, список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма є обов'язковим нормативним документом, який визначає мету і завдання дисципліни, регламентує її структуру і зміст, послідовність та організаційні форми вивчення матеріалу, розподіл навчального часу за формами занять та засоби поточного і підсумкового контролю.

Навчальна програма складена на підставі таких документів:

- типової програми з дисципліни “Нормування праці” для економічних спеціальностей;
- діючого навчального плану.

Навчальним планом підготовки бакалаврів з економіки за фахом “Управління трудовими ресурсами” передбачено вивчення ряду спеціальних економічних дисциплін, серед яких чинне місце посідає дисципліна “Нормування праці”.

Нормування праці — це самостійна наукова дисципліна, опанування якої пов'язане з вивченням технологій найважливіших галузей промисловості, організації та планування праці на промислових підприємствах, трудового законодавства, економіки та статистики праці тощо.

Мета дисципліни: вивчення теорії і набуття практики регламентування затрат живої праці за різноманітних умов трудової діяльності людини.

Основні завдання:

- формування стійких знань з теорії нормування праці;
- набуття студентами навичок і умінь самостійно вирішувати питання нормування затрат живої праці під час здійснення різноманітних виробничих процесів.

Після вивчення дисципліни студенти повинні вміти професійно аналізувати стан нормування праці й розробляти заходи щодо його вдосконалення.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“НОРМУВАННЯ ПРАЦІ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Трудовий процес як основа нормування праці
1	Сутність і значення нормування праці
2	Об'єкти нормування праці
3	Аналіз трудового процесу і витрат робочого часу
4	Фотографія робочого часу
5	Хронометраж
6	Нормативні матеріали для визначення норм праці
7	Методи створення трудових нормативів
8	Норми витрат праці
	Змістовий модуль II. Організація нормування праці на виробництві
9	Методи нормування і способи встановлення норм праці
10	Нормування праці робітників основного виробництва
11	Нормування праці допоміжних робітників
12	Нормування праці службовців
13	Організація нормування праці на підприємствах
Разом годин: 108	

ЗМІСТ
дисципліни
“НОРМУВАННЯ ПРАЦІ”

Змістовий модуль I. Трудовий процес як основа нормування праці

Тема 1. Сутність і значення нормування праці

Суспільний характер виробництва і об'єктивна необхідність нормування праці. Ефективність виробництва і оптимізація витрат виробничих ресурсів.

Міра праці та її конкретне вираження — норма праці. Сутність і зміст процесу нормування витрат живої праці. Зміст терміна “норму-

вання праці”. Нормування як процес управління витратами праці. Нормування праці як одна з найважливіших складових суспільної організації праці. Практичне значення нормування праці на виробництвах.

Основні принципи нормування праці, їх сутність і обумовленість економічними законами. Характеристика основних функцій організації і нормування праці.

Завдання нормування праці на сучасному етапі. Предмет і об’єкт нормування праці. Мета нормування праці як науки і навчальної дисципліни. Виникнення та розвиток науки нормування праці.

Зв’язок нормування праці з іншими економічними, технічними і соціальними дисциплінами.

Література [2–5; 9; 13; 19; 21; 22; 26; 34; 37]

Тема 2. Об’єкти нормування праці

Робочий час як загальна міра кількості праці. Економічний зміст категорії “робочий час”. Значення ефективного використання робочого часу при розв’язанні економічних і соціальних завдань.

Структура виробничого процесу. Технологічні та організаційні принципи поділу виробничого процесу на виробничі операції. Виробнича операція як головний об’єкт нормування праці, її характерні ознаки. Структура операції з технологічного погляду: установка, позиція, перехід, прохід.

Структура операції з трудового погляду: трудові рухи, дії, прийоми, комплекси трудових прийомів.

Обсяг роботи — змінне та нормоване завдання. Зона обслуговування, оптимізація чисельності персоналу.

Поняття трудового процесу і його взаємозв’язок з виробничим процесом. Впровадження новітніх технологій і вдосконалення трудових методів і прийомів — головні умови підвищення продуктивності праці.

Література [2–5; 10; 13; 18; 20]

Тема 3. Аналіз трудового процесу і витрат робочого часу

Мета та завдання вивчення робочого часу. Основні види класифікації витрат часу: працівника, роботи устаткування, тривалості виробничого процесу. Загальна класифікація елементів витрат змінного робочого часу. Час продуктивної і непродуктивної роботи, час

підготовчо-завершальної роботи, час оперативної роботи, час обслуговування робочого місця. Час регламентованих та нерегламентованих перерв. Структура нормованого і ненормованого робочого часу.

Структура часу використання устаткування. Необхідний та змарнований час.

Структура загального часу тривалості виробничого процесу. Чинники, що впливають на тривалість виробничого процесу.

Методичні основи аналізу витрат робочого часу. Класифікація методів вивчення витрат робочого часу. Метод безпосередніх вимірів, його переваги і недоліки. Метод моментних спостережень, його переваги і недоліки. Характеристика основних етапів вивчення витрат робочого часу. Використання результатів аналізу щодо виявлення причин втрат робочого часу, узагальнення передового виробничого досвіду, розробки нормативних матеріалів, удосконалення організації праці.

Література [4–7; 22; 23; 27; 31]

Тема 4. Фотографія робочого часу

Види, зміст і особливості фотографії робочого часу. Індивідуальна фотографія робочого часу, її завдання, методика проведення, обробка і аналіз результатів, складання фактичного і нормативного балансів робочого часу. Розробка заходів щодо поліпшення організації праці, усунення причин втрат робочого часу.

Групова фотографія — завдання, методика. Бригадна фотографія — завдання, особливості методики проведення і обробки матеріалів. Самофотографія, її особливості, переваги і недоліки. Фотографія робочого дня багатOVERSTATНИКА, особливості методики її проведення. Фотографія виробничого процесу, її завдання і сфера застосування. Особливості проведення маршрутної фотографії. Цільова фотографія, її завдання і особливості методики. Фотографія часу використання устаткування.

Масова фотографія робочого часу методом моментних спостережень, її завдання і методика проведення.

Література [2–4; 8; 16; 22; 30; 34; 35]

Тема 5. Хронометраж

Хронометраж, його призначення і види. Організація проведення хронометражних спостережень. Вибір об'єкта та оптимальної кількості вимірів. Оброблення, аналіз і систематизація отриманих ре-

зультатів. Використання даних хронометражу для вивчення і раціоналізації структури операції і трудового процесу. Використання технічних засобів вивчення витрат робочого часу. Кінозйомка, промислове телебачення та відеомагнітофонні записи для вивчення витрат робочого часу і трудових процесів.

Фотохронометраж, його призначення і сфера застосування.

Література [2–5; 6; 7; 22; 27; 32; 36]

Тема 6. Нормативні матеріали для визначення норм праці

Призначення та класифікація нормативів з праці. Види нормативних матеріалів з праці. Зміст нормативів режимів роботи устаткування, їх використання для нормування праці. Різновиди нормативів витрат часу. Нормативи оперативного, штучного та неповного штучного часу. Нормативи часу на відпочинок та особисті потреби.

Нормативи праці за сферою застосування: загальнопромислові, галузеві, місцеві.

Нормативи праці за ступенем укрупнення, диференціювання. Системи мікроелементних нормативів, особливості їх застосування.

Нормативи обслуговування, чисельності та підлеглості.

Відповідність нормативних матеріалів вимогам прогресивності, комплексності, обґрунтованості, точності та можливості їх використання за різних організаційно-технічних умов.

Література [3; 4; 12; 14; 15; 17]

Тема 7. Методи створення трудових нормативів

Методи створення трудових нормативів. Загальні умови і вихідні матеріали для створення нормативів. Характеристика основних етапів створення нормативів. Робоча методика. Методи опрацювання матеріалів спостереження. Графоаналітичний метод, метод найменших квадратів. Побудова нормативних таблиць, графіків, номограм. Завдання вдосконалення нормативно-дослідної роботи і організації централізованої розробки прогресивних нормативних матеріалів в Україні.

Література [3; 13; 14; 17; 19; 23; 28]

Тема 8. Норми витрат праці

Роль норм у визначенні витрат і результатів праці. Загальна характеристика норм праці, що застосовуються на підприємствах.

Класифікація норм праці.

Групування норм за призначенням, сферою поширення, ступенем деталізації, видом витрат часу, періодом дії, методом обґрунтування та кількістю працівників.

Чинники, що впливають на величину норм праці. Визначення питомої ваги технічно обґрунтованих норм праці.

Вимоги, яким повинні відповідати норми витрат праці: ступінь обґрунтованості, рівнонапруженість, точність, прогресивність і динамічність.

Норми часу, виробітку, чисельності, обслуговування та методика їх встановлення.

Нормовані завдання, порядок їх розробки та сфера застосування.

Визначення рівня виконання норм праці окремим робітником — у цеху, на підприємстві в цілому. Методи його розрахунку.

Визначення виконання норм праці за змінним (календарним) та фактично відпрацьованим часом.

Показники виконання норм і методи їх розрахунку. Оцінка виконання норм за фактично відпрацьованим і календарним часом.

Література [2–4; 8; 16; 21; 34; 38]

Змістовий модуль II. Організація нормування праці на виробництві

Тема 9. Методи нормування і способи встановлення норм праці

Залежність результатів праці та витрат робочого часу від виробничо-технічних умов, форм організації праці та інших чинників. Необхідність комплексного обґрунтування норм праці.

Класифікація методів нормування праці щодо обґрунтування норм.

Аналітичні методи нормування, їх зміст і різновиди. Зміст процесу нормування залежно від застосовуваного методу. Аналітично-дослідний (експериментальний) метод обґрунтування норм, його переваги й недоліки. Аналітично-розрахунковий метод встановлення норм, його переваги.

Сумарний метод нормування, його загальна характеристика, недоліки.

Характеристика основних способів встановлення і обґрунтування норм праці: досвідного, порівняльного, статистичного, аналітично-дослідного, аналітично-розрахункового.

Література [2–5; 11; 17; 22; 32; 34]

Тема 10. Нормування праці робітників основного виробництва

Особливості визначення складових норм часу. Послідовність розрахунків норм праці за різних виробничих умов. Визначення оперативного часу. Вибір оптимального режиму роботи устаткування. Розрахунок основного (машинного) часу для різних видів устаткування. Визначення допоміжного часу.

Вплив систем обслуговування устаткування і робочих місць на тривалість виконання виробничих операцій. Методика нормування часу обслуговування робочого місця, часу на відпочинок та особисті потреби робітника, часу підготовчо-завершальної роботи.

Методи нормування наймасовіших трудових процесів. Встановлення норм часу при виконанні верстатних робіт. Методика розрахунку основного часу на механічних процесах.

Нормування праці робітників-багатоверстатників. Сутність, завдання і умови організації багатоверстатної роботи.

Нормування слюсарних і складальних робіт.

Особливості нормування апаратурних процесів

Особливості нормування праці робітників у виробничих бригадах. Встановлення комплексних норм на одиницю кінцевої продукції бригади (машино-комплект, бригадо-комплект).

Література [2–4; 18; 21; 30; 32; 34; 37]

Тема 11. Нормування праці допоміжних робітників

Особливості нормування праці з виконання таких допоміжних робіт: міжремонтне обслуговування технологічного устаткування, налагоджувальні роботи, контроль якості продукції, планово-запобіжний ремонт устаткування, транспортні і вантажні роботи, прибирання приміщень.

Література [2; 3; 6; 8; 11; 23; 27; 36]

Тема 12. Нормування праці службовців

Нормування праці службовців. Основні об'єкти нормування праці службовців: функції управління, конкретні управлінські роботи, процедури і операції, мікроелементи операцій. Методи нормування праці службовців: укрупнений (непрямої) та диференційований. Сутність цих методів.

Структура нормативів трудових витрат на підготовку виробництва. Нормативи трудомісткості на конструкторські роботи, на проектування технологічних процесів, на проектування і виготовлення

інструментів і оснащення. Нормування праці майстра виробничої дільниці.

Види норм, які застосовують для нормування праці спеціалістів, службовців.

Література [2; 3; 4; 8; 16; 22; 38]

Тема 13. Організація нормування праці на підприємствах

Організація служб нормування праці та їх функції. Кваліфікаційна характеристика спеціаліста з нормування праці. Організаційні форми управління процесами нормування праці: централізована, децентралізована і змішана.

Організація обліку виконання норм праці. Об'єктивна необхідність перегляду діючих норм праці. Перевірка, атестація, перегляд і зміна діючих норм витрат праці: мета, завдання і організація роботи. Причини невиконання норм праці та високого перевиконання.

Порядок і організація впровадження прогресивних норм праці. Аналіз стану та рівня нормування праці. Завдання аналізу та його основні напрямки.

Аналіз якості наявних норм витрат праці.

Трудомісткість продукції та її організаційно-економічне значення.

Різновиди трудомісткості. Чинники, що впливають на зміну трудомісткості.

Облік і аналіз трудомісткості. Організація планомірного зниження трудомісткості продукції.

Методи заохочення працівників до зменшення трудомісткості та роботи за прогресивними нормами.

Література [2; 3; 4; 5; 9; 13; 16; 21; 22; 30; 36]

Загальна оцінка систематичності та активності роботи студента становить 0–20 балів.

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Згідно з вимогами навчального плану, після прослуховування теоретичного курсу, ознайомлення з технологією та організацією виробництва в тій організації, де працює студент-заочник, виконується контрольна робота як форма проміжного контролю. За успішного її виконання зараховується залік і студент допускається до підсумкового контролю знань (іспиту).

Але перш студентові необхідно засвоїти теоретичний матеріал, зібрати і проаналізувати первинні дані, що стосуються організації, де він працює.

Виконання контрольної роботи дає можливість підтвердити своє вміння самостійно працювати з різними інформаційними джерелами, аналізувати трудові показники і на базі цього робити самостійні теоретичні й практичні висновки та пропозиції.

Виходячи зі специфіки дисципліни “Нормування праці”, а також наявності професійних навичок у студентів, які навчаються на заочному факультеті, контрольна робота складається з розв’язання п’яти завдань за відповідними варіантами.

Студенти, які мають нумерацію залікових книжок на цифри 0, 1 виконують перший варіант; на 2, 3 — другий; на 4, 5 — третій; на 6, 7 — четвертий; на 8, 9 — п’ятий варіант. Номер варіанта обов’язково наводиться на першій сторінці роботи.

У роботі необхідно дотримуватись єдиних індексацій, відповідних формул та категорій. Вона має бути належним чином оформлена: сторінки пронумеровані, на них залишені поля, у кінці роботи наводиться перелік використаної літератури, нормативних матеріалів або статистичної звітності.

У разі одержання незадовільної оцінки студент повинен виконати роботу за іншим варіантом, запропонованим викладачем.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Завдання 1

На підприємстві, де працює студент, в одному з виробничих підрозділів самостійно провести фотографію робочого часу, проаналізувати і дати відповідні рекомендації щодо скорочення втрат робочого часу (вихідні дані наведено в табл. 1). Розрахувати можливе зростання змінного виробітку та річну ефективність від скорочення фактичних втрат робочого часу.

Табл. 1

Варіант	Нормативний баланс			
	$T_{\text{ш}}$ на зміну, хв	від $T_{\text{оп}}$ %	$T_{\text{обс}}$ від $T_{\text{оп}}$ %	% скорочення втрат
1. Індивідуальна фотографія робочого часу	28	4,5	5,0	75
2. Самофотографія робочого часу	30	4	6	50
3. Бригадна фотографія (кількість робітників 5 – 10 чол.)	15	5	4	80
4. Групова фотографія (кількість 4 – 6 чол.). Інтервал (10 – 15 хв)	26	4	3	60
5. Масова фотографія методом моментних спостережень (кількість 20 – 25 чол.) К – 0,76, Р 7 %	30	5	4	50

Під час проведення фотографії використовуються зразки бланків, що діють на конкретному підприємстві. Усі розрахунки здійснюються в послідовності, що рекомендується в текстах лекцій, і супроводжуються короткими поясненнями.

Виконання завдання 1 потребує ретельного ознайомлення з навчальними матеріалами тем 4 і 5. Слід мати на увазі, що вивчення затрат робочого часу належить до найважливіших завдань нормування праці і є вихідною базою для початку розробки обґрунтованих норм праці.

Завдання 2

Розрахувати плановий баланс робочого часу одного середньо-спискового робітника, якщо плануються такі зміни:

- навчальні відпустки зростають на 10 %;
- відпустки з вагітності — на 4 %;
- неявки у зв'язку з хворобою зменшуються на 16 %;
- відпустки з дозволу адміністрації зменшуються на 8 %.

Для всіх робітників планується зміна тривалістю у 8 годин. Необхідно розрахувати нормативну чисельність робітників для виконання виробничої програми, орієнтуючись на такі дані (див. табл. 2).

Табл. 2

Показник	Одиниця виміру	Варіант										
		I		II		III		IV		V		
		план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	
Календарний фонд робочого часу	люл.-днів	146000	146000	182500	182500	54750	54750	116800	116800	87600	87600	
Вихідні та святкові дні		41 200	41200	52500	52500	14400	14400	3200	3200	24480	24480	
Номінальний фонд робочого часу												
Невиходи на роботу, всього		-II-	-II-									
У тому числі		-II-	11670	13012	14800	15940	5415	6135	9834	10192	8952	9297,6
Чергові та додаткові відпустки		-II-	6776	6768	7750	3330	3285	5600	5400	5408	5400	5088
Відпустки з вагітності		-II-	832	828	850	850	180	180	576	576	288	312
Навчальні відпустки		-II-	248	244	900	950	60	60	768	640	840	840
Невиходи через хворобу		-II-	3304	4248	5000	5600	1650	2295	2730	3136	1872	2208
Відпустки з дозволу адміністрації		-II-	600	660	400	600	195	225	160	320	552	799,2
Цілозмінні простои		-II-	-	128	-	90	-	60	-	48	-	43,2
Невиходи з неповажної причини		-II-	-	136	-	100	-	30	-	64	-	7,2
Реальний фонд робочого часу		-II-										
Номінальний змінний фонд робочого часу		-II-	3200	3200	3900	3900	1230	1230	2560	2560	1920	1920
Скорочений час для підлітків		-II-	120	120	-	-	-	-	3,2	3,2	4,8	4,8
Скорочений роб. день для робітників із шкідливими умовами праці		-II-	10	14	20	20	19,5	10,5	16	16,6	7,2	6,7
Витривалісезонні втрати робочого часу		-II-	-	60	2	90	-	22,5	2	51,2	-	21,6
Реальний змінний фонд роб. часу		-II-										
Річний ефективний фонд роб. час		-II-										
Цисельність робітників	осіб.		400	400	500	500	150	150	320	320	240	240
Плановий відсоток виконання норм	%		126		116		105		120		109	
Трудомісткість виробничої програми на плановий період	тис. нор-мо-год.		816,16		1026,0		311,8		723,49		459,79	

Ретельно треба вивчити особливості проведення окремих видів фотографії, що різняться не тільки кількістю працівників, а й структурою затрат робочого часу, особливостями побудови нормативного і фактичного балансів робочого часу і т. ін.

Обробляючи матеріали спостережень, обов'язково слід дотримуватись умов, наведених у таблиці 1.

Виконання завдання 2 можливе лише після комплексного вивчення навчальних матеріалів статистики та економіки праці, в яких розглядаються питання ефективного використання робочого часу працівників.

Студент повинен засвоїти такі поняття: “одиниці обліку робочого часу”; календарний фонд; табельний фонд; максимально можливий фонд; фактично відпрацьований час; час, не використаний з поважних причин, прямі втрати робочого часу.

Виконання необхідних розрахунків дає змогу опанувати таке важливе питання, як визначення нормативної потреби в робочій силі.

Завдання 3

Визначити величину норми машинного, штучного і штучно-калькуляційного часу при виконанні токарної операції – обточування. Деталь – втулка. Розрахувати норму виробітку за зміну тривалістю у 8 годин, а також норму на партію деталей за даними таблиці 3.

Табл. 3

Характеристика роботи та режимів роботи устаткування	Варіант				
	I	II	III	IV	V
Довжина обробки, мм	320	290	310	350	420
Припуск на обробку, мм	12	16	10	8	15
Кількість обертів деталі, об/хв	600	560	800	720	900
Глибина обробки, мм	4	4	5	4	3
Розмір подачі на один оберт, мм/об	0,32	0,44	0,28	0,36	0,54
Діаметр деталі після обробки, мм	140	180	160	90	110
Допоміжний час, хв	2,5	2,8	3,0	1,8	3,6
Час на обслуговування робочого місця та відпочинок робітника. % Топ	8	9	10	9	8
Час підготовчо-завершальної роботи, на партію деталей, хв	32	24	28	30	26
Кількість деталей в партії, шт.	35	40	50	28	14

Виконання завдання 3 можливе, насамперед, після ознайомлення з методикою нормування верстатних робіт, а також з особливостями визначення складових норм часу.

При цьому треба залучати розрахункові формули і навести приклади використання нормативів, які застосовуються в організації, де працює студент.

Завдання 4

Визначити норму обслуговування верстатів-дублерів для робітника-багатоверстатника і побудувати графік багатоверстатного обслуговування за даними, наведеними в таблиці 4:

Табл. 4

Показник	Варіант				
	I	II	III	IV	V
Час основної роботи	12,0	20,0	14,0	17,0	16,0
Час допоміжної роботи	4,7	6,1	4,7	5,75	4,8
Час на перехід до іншого верстата	0,3	0,4	0,35	0,25	0,2
Час підготовчо-заклучної роботи за зміну	28	25	22	26	24
Тривалість зміни	480	492	420	480	492
Час обслуговування робочого місця. 6 % Топ					
Час на відпочинок робітника 5 %. Топ					
Кд	0,85	0,92	0,95	0,88	0,94

Це відносно просте завдання базується на вивченні особливостей нормування праці робітників-багатоверстатників.

Особливу увагу слід звернути на умови організації багатоверстатної роботи, структури норм часу та методи визначення норми обслуговування.

Завдання 5

Розрахувати комплексну норму часу та тривалість виконання нормованого завдання (днів) бригадою монтажників за умов, наведених у таблиці 5.

Особливу увагу необхідно приділити одиницям виміру та структурі комплексної норми, а також ретельно вивчити особливості нормування праці робітників у виробничих бригадах.

Табл. 5

Показник	Одиниця виміру	Варіант				
		I	II	III	IV	V
Ознайомлення з виробничим завданням	людино-годин	4	3	5	3,5	8
Підготовка робочих місць	—II—	2	1,5	2,5	1,8	4
Вантаж та переміщення металоконструкцій	тонн	80	140	150	180	160
Норма часу на 1 тонну	нормо-годин	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15
Монтаж металоконструкцій	тонн	60	ПО	120	140	130
Норма часу на 1 тонну	нормо-годин	2,10	2,10	2,10	2,10	2,10
Зварювання з'єднань	пог. м.	400	560	600	540	580
Норма часу на зварювання 1 пог. м.	нормо-годин	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28
Фарбування металоконструкцій	м2	12	30	26	40	34
Норма часу	нормо-годин	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Здавання продукції	годин	4	7	3	2	8
Тривалість зміни	—II—	8	8	8	Н	8
Чисельність бригади	осіб	5	9	6	7	6
Середній відсоток виконання норм	%	112	105	115	107	ПО

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Сутність нормування праці.
2. Основні принципи нормування праці, їх сутність і обумовленість економічними законами.
3. Основні функції нормування праці.
4. Термін “нормування праці”.
5. Основні завдання нормування праці на сучасному етапі.
6. Організаційно-економічне і соціальне значення нормування праці.
7. Об'єкти нормування праці.
8. Зміст “нормування праці” як функції конкретного структурного підрозділу на виробництві.
9. Що є універсальною мірою кількості живої праці і чому?
10. Поясніть, чому існує об'єктивна необхідність застосування норм затрат живої праці.
11. Зв'язок дисципліни “нормування праці” з іншими дисциплінами.

12. Наведіть приклади розрахунків окремих економічних показників.
13. Дайте визначення категорій "виробничий процес", "трудовий процес".
14. Дайте визначення "виробничої операції". Наведіть конкретні приклади.
15. Охарактеризуйте операцію в трудовому відношенні.
16. Структура змінного робочого часу.
17. Час роботи і його складові.
18. Час перерв і його складові.
19. Зміст державної статистичної звітності підприємства про використання робочого часу.
20. Структура нормованого і ненормованого робочого часу.
21. Структура часу використання устаткування.
22. Структура загального часу тривалості виробничого процесу.
23. Класифікація методів вивчення затрат робочого часу.
24. Фотографія робочого часу, її сутність, мета.
25. Самофотографія, її сутність, мета.
26. Бригадна фотографія, її сутність, мета.
27. Маршрутна фотографія, її сутність, мета.
28. Фотографія виробничого процесу, її сутність, мета.
29. Фотографія часу використання устаткування, її сутність, мета.
30. Маршрутна фотографія.
31. Групова фотографія, її сутність, мета.
32. Визначення яких показників передбачає аналіз використання робочого часу за даними фотографії?
33. Як визначити показник ефективного використання робочого часу? Розкрийте зміст цього показника.
34. Як визначити величину неприхованих (очевидних) втрат робочого часу?
35. Як визначити приховані втрати робочого часу? Розкрийте зміст коефіцієнта прихованих втрат робочого часу.
36. Як визначити зростання виробітку (можливе ущільнення робочого часу) внаслідок усунення усіх видів втрат робочого часу?
37. Назвіть етапи проведення фотографії робочого часу. Розкрийте зміст першого етапу вивчення затрат робочого часу.
38. Дайте визначення "нормативного балансу робочого часу". Які дані необхідні для його складання?

39. Дайте визначення “фактичного балансу робочого часу”. На підставі яких даних його складають?
40. Назвіть переваги і недоліки методу безпосередніх вимірів.
41. Як визначити кількість моментно-спостережень?
42. Сутність методу моментного спостереження, сфера його застосування.
43. Розкрийте зміст етапів вивчення робочого часу методом моментних спостережень.
44. Назвіть переваги і недоліки методу моментних спостережень.
45. Хронометраж, його сутність, об’єкт і мета проведення.
46. Етапи проведення хронометражних спостережень, їх зміст.
47. У чому полягає обробка результатів хронометражних спостережень?
48. Що таке хронометражний ряд? Як визначити ступінь сталості хроноряду, від чого вона залежить?
49. Фотохронометраж, його сутність і мета, сфера застосування.
50. Для чого потрібна детальна класифікація норм праці?
51. Як класифікуються норми за їх призначенням?
52. Що треба зробити перш ніж встановлювати норму праці?
53. Дайте характеристику норм праці за сферою їх поширення.
54. Як класифікуються норми праці за ступенем деталізації?
55. Охарактеризуйте норми праці за періодом дії.
56. Охарактеризуйте норми праці за видом затрат часу.
57. Що означає “обґрунтування норми праці”? Які основні чинники впливають на величину норми?
58. Охарактеризуйте досвідно-статистичні норми праці.
59. Які норми праці є технічно обґрунтованими? Як визначити питому вагу технічно обґрунтованих норм праці?
60. Дайте визначення комплексної норми праці.
61. Назвіть вимоги, яким мають відповідати норми праці.
62. Охарактеризуйте мікроелементні норми праці та сферу їх застосування.
63. Поясніть сутність аналітично-дослідного та аналітично-розрахункового методів встановлення норм праці.
64. Чим відрізняються аналітичні методи встановлення норм праці від сумарних?
65. Охарактеризуйте норму чисельності та назвіть способи її встановлення.

66. Назвіть способи встановлення досвідно-статистичних норм праці.
67. Розкрийте поняття “точність норм праці”.
68. Які норми праці називають типовими?
69. Назвіть основні причини невиконання норм праці.
70. Що розуміють під динамічністю норм праці?
71. Дайте визначення норм обслуговування. На основі яких даних їх розраховують.
72. Основні причини високого перевиконання норм праці.
73. Дані для розрахунку норми часу на партію виробів.
74. Сутність і призначення нормативних матеріалів з праці.
75. Класифікація нормативних матеріалів.
76. Вимоги до нормативних матеріалів з праці та умови їх застосування.
77. Зміст і призначення нормативів режимів роботи устаткування.
78. Нормативи часу, їх зміст і особливості застосування.
79. Призначення нормативів чисельності та обслуговування.
80. Укрупнені та диференційовані нормативи, сфера їх використання.
81. Етапи розробки нормативів з праці та їх зміст.
82. Сутність графоаналітичного методу обробки хронометражних вимірів для знаходження нормативної лінії.
83. Сутність методу найменших квадратів.
84. У чому полягає прогресивність нормативних матеріалів?
85. Умови для доцільного використання місцевих нормативів.
86. Які допустимі межі точності встановлено для нормативів залежно від типу виробництва?
87. Чим відрізняються загальнопромислові нормативи праці від галузевих?
88. Які нормативи називають мікроелементними і чому?
89. Назвіть основні види мікроелементів трудового процесу.
90. У чому полягають особливості визначення тривалості часу на відпочинок?

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Закон України “Про колективні договори і угоди”.
2. Кодекс законів про працю України.
3. Абрамов С. Т., Данюк В. М., Чернов В. І. Нормування праці. — К.: КНЕУ, 2004.
4. Багрова О. М. Нормування праці. — Дніпропетровськ, 2006.
5. Генкин Б. М. Нормирование труда. — М.: Экономика, 1985.
6. Голусов В. М., Музыка А. В. Оплата труда в строительстве. — К.: Будивельник, 1986.
7. Завіновська Г. Т. Економіка праці. — К., 2000.
8. Изучение затрат рабочего времени и разработка нормативных материалов по труду. — М.: НИИТруда, 1965.
9. Инкина Б. М. Нормирование труда: Учебник. — М.: Экономика, 1985.
10. Методические основы нормирования труда рабочих в народном хозяйстве. — М.: НИИТруда, 1987.
11. Никитин А. В. Сборник задач по экономике, нормированию и организации труда в промышленности. — М.: Экономика, 1986.
12. Нормативные материалы по нормированию труда. — М.: Экономика, 1986.
13. Нормирование труда / В. М. Абрамов, В. Н. Данюк, А. М. Гриненко и др. — К., 1995.
14. Определение нормативной трудоемкости обслуживания и управления производством: Метод. рек. — М.: Экономика, 1990.
15. Организация и нормирование труда служащих. — М., 1996.
16. Павленко А. П. Совершенствование нормирования труда инженерно-технических работников и служащих. — М.: Экономика, 1976.
17. Разработка нормативных материалов для нормирования труда рабочих: Метод. рек. — М.: НИИТруда, 1983.
18. Рапорт В. С. Основы нормирования управленческого труда на промышленных предприятиях. — М.: Экономика, 1968.
19. Гурко Ф. М., Балушак Р. Г., Михайлов З. В. Методы разработки и внедрения микроэлементных нормативов трудовых процессов: Метод. рек. — К., 1992.
20. Гурко Ф. М., Балушак Р. Г., Руденко О. А. Микроэлементные нормативы и рекомендации по их применению. — К., 1992.
21. Сандуленко М. Ю. Нормування та раціоналізація праці за допомогою мікроелементних нормативів. — К., 1993.

22. *Чернов. В. І., Оленіч Є. І.* Нормування праці: Навч.-метод. посіб. — К.: КНЕУ, 2000.
23. *Установление* норм, разработка нормативных материалов для нормирования труда вспомогательных рабочих: Метод. межотраслевые рек. — М., 1989.

Додаткова

24. *Арон Е. И., Калитич Г. И.* Микроэлементное нормирование и проектирование труда. — К.: Техника, 1983.
25. *Багрова І. В.* Нормування праці. — Дніпропетровськ, 2003.
26. *Базовая система микроэлементных нормативов времени (БСМ-1).*
27. *Выявление, разработка и внедрение передовых методов труда: Межотраслевые метод. рек.* — М., 1979.
28. *Галена А. П., Данюк В. М., Колот А. М.* Пути достижения проектной трудоемкости промышленной продукции. — К.: Техника, 1987.
29. *Игумнов Б. Н.* Автоматизированные системы проектирования и нормирования труда. — Л., 1992.
30. *Казарновский А. С.* Организационное проектирование на предприятии. — К.: Наук. думка, 1990.
31. *Калина А. В.* Економіка праці. — К.: МАУП, 2004.
32. *Лукьянченко Н. Д.* Управление трудом на промышленных предприятиях. — Донецк, 1996.
33. *Методические основы нормирования труда рабочих в народном хозяйстве.* — М.: Экономика, 1987.
34. *Организация и нормирование труда (Под ред. В. В. Адамчука).* — М., 2000.
35. *Погорелов Н. И.* Нормирование труда в промышленности. — Харьков, 1991.
36. *Погосян Г. Р., Жуков Л. И., Горшков В. В.* Практикум по экономике, организации, нормированию труда. — М.: Экономика, 1991.
37. *Сандулоенко М. Ю.* Нормування та раціоналізація праці з допомогою мікроелементних нормативів. — К., 1993.
38. *Справочник нормировщика.* — Л.: Машиностроение, 1986

Журнали

39. *Збірники постанов Уряду України.*
40. *Економіка України.*
41. *Людина і праця.*
42. *Праця і зарплата.*

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Нормування праці”.....	4
Зміст дисципліни “Нормування праці”.....	4
Вказівки до виконання контрольної роботи	11
Завдання для контрольної роботи.....	11
Питання для самоконтролю.....	16
Список літератури.....	20

Відповідальний за випуск *А. Д. Везеренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп’ютерне верстання *І. О. Музика*

Зам. № ВКЦ-4309

Формат 60×84/16. Папір офсетний.

Друк ротатійний трафаретний.

Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*